

Els “Petits assaigs”: una campanya de Miquel Ferrà a *Ca Nostra* (1911-1913)

*Francesc Lladó i Rotger*¹

1: doctor en Filosofia per la UIB, fllado@hotmail.com

Paraules clau: burgesia, catolicisme, religió, moral, política, educació.

Resum. *La tardor de 1913 Miquel Ferrà és destinat com a bibliotecari a Gijón. D'allà estant, començarà una sèrie de campanyes a periòdics mallorquins, a més d'altres accions a favor de la llengua i la cultura del nostre país.*

La seva col·laboració a Ca Nostra van ser una sèrie d'escrits amb el nom genèric de “Petits assaigs”, dirigits a la burgesia inquera i al públic al qual arribava la revista de Duran. Ferrà, que en aquest cas utilitzava el pseudònim Iv, intentarà influir sobre aquesta burgesia, educar-la i denunciar els seus defectes en assumptes com la família, la moral, l'educació, la política i la religió, i els proposarà canvis en les seves actituds. Amb la comunicació pretenem donar a conèixer aquests escrits que va realitzar entre 1911 i 1913.

Keywords: Bourgeoisie, Catholicism, religion, moral, politics, education.

Summary. *In the autumn of 1913, Miquel Ferrà is allocated as a librarian in Gijón. From there, he will begin a series of campaigns on Majorcan Journals and other actions in favour of our country's language and culture. His collaboration with Ca Nostra consisted in a series of writings with the generic name of “Petits assaigs” headed to the Inca's bourgeoisie and to the Duran's magazine readers. Ferrà, who uses the pseudonym Iv, will try to influence this bourgeoisie, educate it and reveal its flaws in affairs like family, morale, education, politics and religion and will propose them changes in their attitudes. With this text we pretend to analyze these writings published between 1911 and 1913.*

1. Introducció

La tardor de 1913 Miquel Ferrà és destinat com a bibliotecari a Gijón. D'allà estant, començarà una sèrie de campanyes a periòdics mallorquins, a més d'altres accions a favor de la llengua i la cultura del nostre país.

Comença una campanya a favor del catalanisme al *Sóller* i escriu també a *La Última Hora* uns articles per tal de conscienciar la burgesia ciutadana i despertar-la de la seva inacció. La seva col·laboració a *Ca Nostra*, la farà amb una sèrie d'escrius amb el nom genèric de "Petits assaigs", dirigits a la burgesia inquera i al públic al qual arribava la revista de Duran. En aquesta comunicació donarem a conèixer els escrius que va realitzar entre 1911 i 1913.

Ferrà té ben en compte, com sempre, a quin públic es dirigeixen els seus escrius i, per tant, els articles tenen un to i un contingut diferents als del *Sóller* o *La Última Hora*. Aleshores, *Ca Nostra*, dirigida per Miquel Duran, era una revista de caire popular, religiós i tradicionalista. Els seus lectors havien seguit les idees de Torras i Bages sobre el catolicisme tradicionalista lligat al catalanisme i, en conseqüència, no eren tan tancats com els integristes, però patien moltes de les pors envers el liberalisme, característiques dels catòlics del moment. Davant aquestes pors, usen com a arma la defensa i l'atac a l'enemic, molt més que la pròpia autenticitat.

Per combatre aquesta actitud tancada, Ferrà parlarà als seus escrius de religió i de com han de respondre els catòlics davant els nous corrents liberals i laics. Com que la classe social que llegeix la revista és la petita burgesia catòlica inquera, palmesana o d'alguna altra ciutat o poble mallorquí, Ferrà intentarà influir aquesta burgesia i denunciar els seus defectes en assumptes com la família, la moral, l'educació i les actituds polítiques o religioses, a més de proposar-los canvis. Un altre dels temes de Ferrà serà l'educació de la dita burgesia.

Ferrà envia cada mes els "Petits assaigs" a Duran, però a vegades el director de *Ca Nostra* els censura.¹ La campanya es prolonga des del final de 1911 fins al principi de 1914.

D'alguns d'aquests escrius, ja en parlarem a l'article "El primer catolicisme social de Miquel Ferrà", que es pot trobar al llibre *Miquel Ferrà, el poeta compromès* i que us recomanem per completar aquest.

L'objectiu d'aquesta comunicació és mostrar el contingut dels referits escrius de Ferrà. Veurem com Ferrà intentava que els inquers i els lectors de *Ca Nostra* rebessin una formació moral, estètica, religiosa i política per tal de realitzar-se com a persones, com a ciutadans i com a catòlics.

Tot seguit analitzarem amb més detall aquests articles i per a més claredat els dividirem en temes.

1. Segons es desprèn de la carta que li escriu el 31 de juliol de 1912, la qual palesa la clara adhesió de Ferrà a l'autoritat eclesiàstica i la finalitat dels "Petits assaigs". També hi podem apreciar la llibertat que dona a Duran per adaptar els seus articles, sempre que els signi ell, i també les seves indicacions sobre el que convindria publicar al setmanari i la línia que hauria de seguir:

"Benvolgut amic: pot ser féreu bé de no publicar el meu darrer article. Ignorava lo de la creuada d'Orihola y no hagués volgut que s'interpretás com una censura de les direccions dels bisbes, cosa que estava molt lluny del meu pensament. Per cert que m'agradaria veure la carta del Bisbe nostre: pensau reproduir-la?"

Comprenc que son atrevits els meus punts de vista, però crec que hi ha mals que amb l'educació del gust se combatrien, y que, sense pecar de temeraris, cal també estar alerta a fomentar excessivament l'encongiment y la covardia. De tots modos, feis sempre y amb completa llibertat, dels meus articles l'ús que la prudencia vos dicti. [...].

Si creis que hi ha en el meu darrer ensaig alguna cosa que dita en altres termes puga esser oportuna, vos autorís desd'ara per modificarho com vos sembli y donarho coma cosa de redacció o amb la vostra firma. Si no, deixauho corre y no vos ne preocupeu més.

[...] Respecte al caràcter de Ca-Nostra, vos ja sabeu el meu criteri: deixar anar els enemics y elevar el nivell moral y intel·lectual dels nostres, crec que això condueix més que res a la victòria. [...] De tots modos, la tònica de Ca-Nostra se ressent més de monjil (ja sabeu que jo amb vos gast un llenguatge franc) que de agressiva. Tant de bò gastassen tan poc verí altres diaris catòlics! Llàstima que no'n fassau un setmanari honrat y popular que resultás bona premsa sense dirho." (Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: Gijón, 31-VII-12.) La podeu trobar a "Cartes de Miquel Ferrà a Miquel Duran (1907-1914)", *VII Jornades d'Estudis Locals d'Inca*, Inca, 2007, p. 208. El número de la revista de juliol d'aquest any no inclou l'habitual "assaig" de Ferrà.

2. Educació moral individual i familiar

Pel que fa a la moral individual, Ferrà propugna la lluita contra el pessimisme i les hores mortes, contra els moments en què la voluntat es paralitza, però és un deure actuar i no deixar-se endur pel pessimisme. Així, a “Hores vives i hores mortes”² glosa les paraules evangèliques que la carn és dèbil i per això s’ha de tenir l’esperit sempre a punt d’actuar.

Pel que fa a la família, rebutja principalment dos defectes que devien ser habituals en les famílies mallorquines d’aquell temps: l’avarícia i la pesera i malfeineria dels fills, especialment els de les classes riques. A l’article “Economía”³ critica l’avar que estalvia molt i després els fills li ho gasten tot. El fill pròdig —argumenta— és el càstig de l’avar i aquest mateix és un pròdig perquè amb la seva forma mesquina d’estalviar deixa perdre la riquesa. Hi oposa l’home de negocis atrevit i generós, que sol fer les grans fortunes. A vegades —reflexiona Ferrà— l’avar gasta el seu patrimoni a donar al fill un títol de misser o una mitja-carrera de gandul, quan hauria estat millor viure folgadoament i aprofitar el fill en benefici de la família i d’ell mateix perquè, instruït convenientment en el que ha de saber tothom i en la professió de son pare, hauria après el costum de treballar. Ferrà considera irònicament aquest costum més moralitzador que tots els sermons que escolti un desenfeinat. També hauria aconseguit —diu— “l’habilitat y el renom professional, que son una font d’ingressos segura y sobre tot ben honrada, y, per demunt tot axò, l’alegria de prosperar pel propi esfors y d’esser útil en el mon per qualque cosa, qu’es un capital que val mes que tots els doblers”. Per acabar l’article propugna “la verdadera economía, qu’es: l’art de guanyar molt y bé y de gastar generosament y amb profit”.

Per altra banda, critica els ganduls a l’article “Els vagos”,⁴ que inicia amb una definició irònica i imaginativa: “Se té dels vagos una idea no sempre justa. Els vagos son sovint ànimes delicades y somnioses a ne qui la fantasía priva de concentrarse en un treball concret, del qual se cansen tot d’una.” Aquests se solen formar sovint els millors propòsits que mai tenen forces per complir. Segueix dient que el grup més digne de compatir és el d’aquells “atlots qui prometen, qui prometen i no atenyen”, al·lots que tenen bona disposició per a tot, però queden a mitjan camí, desil·lusionats perquè no s’han sabut sotmetre a una disciplina.

A la seva crítica arriba a afirmar que “les nostres families solen ser un excelent criadero de vagos”. Comenta que molts pares amenacen els seus fills que els posaran a treballar, però l’amenaça, que no es compleix, s’hauria de dur a terme, no com un càstig, sinó com a procediment educatiu natural i senzill. Exposa que l’educació té com a finalitat ensenyar a viure, a ser autònom, i es demana qui pot viure i bastar-se a si mateix essent fill de casa rica —que hauríem d’envejar ben poc, postil·la Ferrà— si no ha après a sotmetre’s al treball. I continua: “Per viure noblement cal esforçarse, sacrificarse, saberse tractar a si meteix amb energía, amb duresa si'l dever ho reclama.” Suggereix com a teràpia ajudar el gandul per caritat i estimació, “obligantlo per medi d’una coacció vigorosa. Sometentlo sense contemplacions a la necessitat, abans de que les circumstancies de la vida le hi sometin mes asprament. Treure'l del món pererós i transportar-lo al de les realitats materials en el qual els altres s’han mogut per ell”. Per acabar, diu que el fill que pot treballar i no treballa no l’haurien de mantenir els seus pares, ja que el perjudiquen acostumant-lo a viure sense fer res i el creen inepte per a la vida, cosa de la qual es penedirà el dia de demà.

Un altre dels temes de la sèrie d’articles de *Ca Nostra* és la dona. En un article amb aquest títol,⁵ manifesta que la subestimació de la dona és una de les taques més lletges de tota la joventut i li

2. *Ca Nostra*, 162, 16-X-11.

3. *Ca Nostra*, 163, 1-XI-11.

4. *Ca Nostra*, 176, 2-III-12.

5. La dona”, *Ca Nostra*, 15-II-13.

produeix repugnància. Critica la galanteria com a actitud hipòcrita i fa notar que se'n sol sentir dispensat el marit amb la seva esposa, se sol afeblir amb l'edat de la dona i s'oblida del tot si aquesta és de classe humil. Per això —addueix Ferrà— la galanteria no és un “atribut cavalleresc al ser mes dèbil, ni un signe de respecte amorós a la dolça companyera, ni es tan sols un homenatge pur a la bellesa ja que s'acaba amb la satisfacció d'un apetit inferior”.

Araca seguidament la impuresa de la joventut descrita i fustigada per Tolstoi, les converses que inspira una dona bella a la joventut masculina i aquells senyorets i “avensats” que es porten cortesia amb la dona jove de certa posició social, però atempten sense cap escrúpol contra l'honra d'una al·lota pobra. I conclou l'article exposant que “ja'n podem fer d'hipòcrites cortesies per enganar y enganarnos. Mentres la dona sia considerada com a carn de plaer, desitjada, expremuda y arreconada, la florida joventut qui tal se porti amb ella mereixerà simplement els dictats d'egoista, covarda y atropelladora dels dèbils”.

3. Religió

L'opinió que mostra Ferrà respecte a aquest tema, ja l'exposàrem a “El primer catolicisme social de Miquel Ferrà”, citat anteriorment. Aquí només el resumirem. En aquests articles critica la manca de consciència de molts catòlics, la ineficàcia de l'educació religiosa, la idea absurda o nul·la que es té de la litúrgia, la música als temples, els sermons. Això ho podem veure a l'article “La Religió”.⁶ Promou l'autenticitat del cristianisme enfront dels atacs dels cristians als seus enemics. Propugna que s'ha d'anar a la substància, és a dir, a les fonts vives i perennes, que són els Llibres Sants, els Evangelis, les cartes de St. Pau i el breviari. Això s'ha de fer amb humilitat i en comunió amb l'Església per sentir la veritat de la religió i, en lloc de donar mal exemple, donar-li prestigi davant el món, amb la dignificació de l'esperit i de les manifestacions religioses.

A més, critica aquelles persones religioses que utilitzen els mateixos procediments que fan servir les persones que combaten, en defensa dels seus principis. A l'article “Mal camí”⁷ critica en la gent religiosa el vici comú a tots els espanyols, de dreta, centre i esquerra: la buidor i la impotència.

Segons ell, el problema religiós, molt més íntim i més profund que el que es discuteix al Parlament i a la premsa, és omplir el cap d'idees i el cor d'un pur sentiment cristià. Ferrà fa una crida als catòlics conscients perquè emprenguin la tasca de pacificar i asserenar els esperits i dur-los a regions més altes i més pures. La victòria no està en la violència —diu—, sinó en la pietat i en la força d'esperit.

A l'article “Pobresa de cultura religiosa”,⁸ considera que neix un món de realitats sòlides i, si les persones religioses no consoliden la seva idea i el seu sentiment religiós, aquests s'esvairan entre aquelles realitats. Propugna una fonda cultura religiosa, un sòlid nodriment de l'esperit a base de l'Evangelí, de sant Pau, de sant Agustí, dels Llibres Sants i dels grans mestres de l'Església.

Ferrà no només critica, sinó que posa exemples d'institucions que, segons ell, segueixen el vertader esperit religiós, com la Congregació de l'Oratori. A l'article “L'oratori de Sant Felip Neri”⁹ elogia la seva senzillesa, la germanor¹⁰ i l'esperit de primers cristians, esperit que consona amb l'Evangelí

6. *Ca Nostra*, 185, 4-V-1912.

7. *Ca Nostra*, 202, 31-VIII-12.

8. *Ca Nostra*, 10-I-14.

9. *Ca Nostra*, 31-V-13.

10. Explica també que un dels càrrecs és el de sagristà, que es cuida d'encendre i apagar llums, en contraposició amb els “abanderados i comisarios jefes de sección” d'altres organitzacions catòliques. També elogia el fet que el rès sia quasi tot en llatí, que el cant sigui de Verdàguer i que el germà que projectà el retaule de l'església tengués l'instint encertat de no fer-lo pseudogòtic. Es refereix també a Barcelona, on els artistes cristians són amics de l'oratori i on la capella de l'Orfeó Català canta a la missa del diumenge alternant amb el poble.

i un bon gust, inconscient d'ell mateix, propi del que anomena "aristocràcia de la humilitat", present a l'essència de la doctrina de Jesús.

Les idees sobre religió de Ferrà s'adeqüen a les noves circumstàncies i als nous corrents europeus. Per exemple fa grans elogis del P. Faber i del cardenal Newman, a qui qualifica com dues pures i aristocràtiques glòries de l'Oratori. A "El Sant Pare i la cultura dels catòlics"¹¹ també elogia l'Institut Catòlic de París, al qual el papa ha escrit una carta. Ferrà fa seves les paraules del papa en el sentit d'armar els catòlics amb una sòlida cultura religiosa, i això es produeix a Catalunya gràcies a la vivificació que havia suposat el catalanisme, però no a Mallorca ni a altres llocs d'Espanya. Diu que els catòlics espanyols han viscut massa de negacions. S'han adormit dins el dogma, com dins una caverna de refugi, agafant-se a les veritats absolutes sense cap cura de comprendre-les, per no haver de pensar. Finalment propugna que els catòlics s'interessin per la cultura.

4. Les lectures de llibres i periòdics

L'educació familiar i el mateix catolicisme tancat que critica encara pesen molt en Ferrà. Li costa molt detectar l'evolució que experimenta el món i comprendre que l'única actitud possible és la del canvi continu i, a pesar que és més obert que els seus lectors, continua pensant que uns principis inamovibles fan possible mantenir-se íntegre dins un món que canvia contínuament. En consonància, la seva actitud davant les lectures de periòdics i llibres "dissolvents" és encara d'una prudència exagerada, sobretot si cauen en mans de lectors que no tenen aquests principis —cristians naturalment— ben arrelats.

Per altra banda, critica la manca de reflexió i profunditat tant dels qui escriuen sobre temes revolucionaris com dels qui tracten temes religiosos. A més, idealitza la ignorància de la gent senzilla, que per a ell es basa en uns principis catòlics també eterns i incommovibles, sense plantejar-se que en realitat només conduïa aleshores a l'explotació i al caciquisme.

Ferrà tracta sobretot aquesta qüestió a l'article "De les lectures".¹² Comença exposant que hi ha dues coses que contribueixen a la formació d'un home: el que llegeix i el que deixa de llegir. Conta que el pare d'un escriptor del seu temps només havia llegit la Bíblia i afirma que una lectura tan senzilla i substancial pot nodrir molt l'esperit. A això, hi contraposa allò que s'estudia als instituts i a la Universitat, que per a ell és un destorb a la vertadera ciència. Opina que totes les lectures de passatemps són un obstacle a la formació vertadera i racional de l'esperit, i que la manera de llegir i estudiar d'avui en dia és absurda, perquè als tretze o catorze anys es comença a llegir amb curiositat malsana tot el que ve a la mà: "Dues novel·les de Solo [sic],¹³ tres de Blasco Ibañez, totes les de Felipe Trigo, *Qué es el arte?* de Tolstoi, una *Sonata* de Valle-Inclán, un manat de *Cuentos semanales*, un llibrot d'una pesseta sobre *El origen de las especies*". Tot això —argumenta— "pega dins l'ànima d'un estudiant de quart any, y tal com hi cau si queda mesclat y barrejat com cent mil dimonis".

No és el desig de cultura —observa Ferrà— el que guia aquests lectors, sinó el que Torras i Bages deia "una concupiscència, un desitj inmoderat d'emocions noves" que troben, però a voltes acompanyat amb el fàstic a tota lectura i una relaxació més que una flexibilització de l'esperit. Els sentiments morals —continua— es dissolen, tot impeding que s'incorpori allò bo que han pogut ingerir.

11. *Ca Nostra*, 14-II-14.

12. *Ca Nostra*, 165, 1-XII-11.

13. Sens dubte es tracta de Zola.

El resultat final és —conclou— l'anarquia de tots els principis i nocions ètiques més elementals. A continuació, hi oposa el valor que tendria l'associació d'un ideal moral i un ideal artístic purs i haver assimilat allò millor i essencialment cristià de la literatura religiosa, allò més bell i harmoniós de la clàssica, i la més fina idealitat de la moderna. Per acabar, confessa que li sembla una qüestió difícil, però important i digna d'estudi per part d'“educadors veritables de cap clar y de consciencia bén desperta” i “no per moralistes surencs y impermeables als sentiments estètics”.

En un altre article, “Els periòdics”,¹⁴ exposa que l'educació antiga dels joves era més estreta, però més sòlida, i que la moderna és vaga i superficial. Aquesta frivolitat dels nostres temps —opina— té com a causa, entre d'altres, els periòdics. La premsa, en general, és un flagell de la vertadera cultura perquè vol instruir la gent ensenyant-li de tot i barat. El resultat —conclou— ha estat que minvin els estudiosos i augmentin els xerraires.

Argumenta tot seguit que els infants aprenen a llegir als diaris, que des que s'inventaren molts han abandonat la lectura de llibres i que aquests, per ser més assequibles, se'ls assemblen de cada dia més. El pitjor —afirma— és que la premsa ha arribat a ser una necessitat i ens n'hem de servir, fins i tot per combatre els seus abusos.

Ferrà recorre a l'opinió d'un bisbe que deia que, si sant Pau tornava, seria per exposar que se l'hauria d'imitar, no el fet que escrigués a la bona premsa, sinó l'alt esperit i la dignitat de les seves epístoles. Opina que el furor periodístic ha fet mal als catòlics, no només amb els seus atacs, sinó també perquè els ha obligat a defensar-se amb les mateixes armes i els ha encomanat els vicis de l'educació de periòdic: “superficialitat”, “apologètica d'anècdotes”, “sociologia verbalista qui resol els problemes sense enfocarlos”, “article polític o de propaganda més inspirat pel zèl amarc que per la caritat evangèlica”, “humorisme xabacà” i “totes les formules de mal gust artístic i literari”. Tots aquests vicis —afirma— responen, a vegades, més a la falta d'elevació de l'esperit que a la migradesa de sentit estètic. Acaba l'article criticant les ànimes embotades per l'ús quasi exclusiu d'aquestes lectures i assenyalant-los “fonts d'idealitat cristiana més abundants i més pures”.

En un altre article, “Cultura popular”,¹⁵ denuncia que molts dels qui utilitzen aquest terme i parlen així mateix de vulgarització de la ciència i d'educació de la dona en tenen una idea errada i ho confonen a donar al poble quatre “ideotes” i a la dona, quatre vicis intel·lectuals, dels que pitjor li escauen.

Critica després la biblioteca circulant d'un Ateneu democràtic que està formada per novel·les, moltes vegades verdes i antisocials, i els directors d'aquest Ateneu, com molts de republicans cànids, creuen que eduquen el poble. Explica tot seguit que hi ha gent que creu de bona fe que aquell que ha llegit dues dotzenes de novel·les és més culte que qui no n'ha llegida cap. Comenta que tindrà més idees, però que no li serviran més que per tenir-les més embullades, ja que no comptarà probablement amb alguns principis centrals per lligar-les i ordenar-les. En canvi —planteja—, un home senzill pot tenir aquests principis sense saber llegir ni escriure. Aquest “tindrà el cap clar y el correcte, rebutjarà instintivament lo que puga introduir un desordre en l'esperit, y se nodrirà de substàncies assimilables, essent susceptible de tots els perfeccionaments intel·lectuals”. L'altre, pertorbat per novetats no assimilables, anirà desorientat d'una idea a una altra o es tornarà sectari d'una, com fan molts anarquistes.

Afirma llavors que destruir l'harmoniosa formació cristiana del poble, encara que sigui mitjançant llibres sociològics, no és obra de cultura, sinó de barbàrie. Cultura —sintetitza Ferrà— vol dir cultiu i no es pot tallar un bon sembrat per tirar-hi llavors dolentes. Finalment, comenta que els intel·lectuals legítims de totes les tendències, que saben l'estudi i l'esforç que costa arribar a pensar

14. *Ca Nostra*, 190, 8-VI-12.

15. *Ca Nostra*, 199, 10-VIII-12.

per compte propi i veure la complexitat del mecanisme del món, es riuen d'aquesta cultura adquirida en quinze dies, amb quatre conferències i quatre novel·les mal païdes per uns homes mancats tal volta dels rendiments més elementals de l'escola primària.

Ferrà té una visió encara massa tancada en els principis de la religió com absolutament bons, però les crítiques que fa a la lleugeresa dels periòdics i de la gent que no té els principis clars i parla sense solta ni volta és d'una gran actualitat.

5. Crítica a la democràcia

En aquests anys, Ferrà critica fortament la democràcia, no la parlamentària, sinó el concepte mateix. La seva crítica està molt d'acord amb la de Nietzsche a un sistema que nega l'heroi i les minories selectes en defensa de la mediocritat. Ferrà deu haver llegit el filòsof alemany a través de les traduccions de Joan Maragall i, com aquest, n'extreu els aspectes que més s'ajusten a la seva ideologia i rebutja els que li semblen esquerrans i revolucionaris. L'actitud també pot provenir indirectament de la influència d'Eugeni d'Ors, que en aquests moments fa el mateix tipus de crítica.

La qüestió és tractada sobretot a l'article "Pecat de democràcia",¹⁶ que Ferrà inicia dient que la Revolució va enderrocar les velles aristocràcies, que ja havien fet prou mèrits per caure, i no en va crear de noves i millors. Defineix la democràcia com la barbàrie sense grandesa, l'imperi de les majories vulgars sobre les minories selectes.¹⁷ La baixa mediocritat —addueix— posterga els esperits de veres superiors.

Quant als catòlics, comenta que n'han combatut certes manifestacions, però no han vist que s'infiltra dins les pròpies files. Explica que l'aristocràcia de l'esperit és formada pels selectes, els escollits, els millors en tots els ordres, encara que surtin del poble, i que manquen ànimes nobles, gent superior que dirigeixi, ja que els catòlics caminen, com els contraris, guiats per quatre periodistes i quatre oradors de mítings. I afirma, per demostrar-ho, que molts dels pintors de retaules no coneixerien Maurice Denis, molts d'escriptors de revistes no coneixerien Paul Verlaine ni Huysmans ni Ernest Hello i els conferenciants que clamen contra "la ciència impia" no han llegit el cardenal Newman. Exposa que les grans figures contemporànies del catolicisme resten incomunicades del públic catòlic, que es relaciona en canvi amb mediocritats o nul·litats, les quals s'oposen a tot canvi, "a les orientacions del nostre Bisbe" perquè els seus ulls no arriben a aquestes manifestacions tan altes. La democràcia —conclou— és odi a les coses altes, menyspreu i insubordinació contra tot el que ultrapassi els nivells de la multitud.

Per altra banda, critica la insuficiència inflada i presumida de gent qui és arribada de premsa i per tots els mitjans i "necessita ocultar els seus defectes o la seva falta completa de formació, unes voltes rànica i altres superficial y *modernista*, darrera una apariència aparatosa". I segueix:

"El noble procediment de la selecció es substituït pel de l'arrivisme. Tot l'esforç que deuria encaminarse a conquistar lleialment les altures, a ferse amunt pel treball, per l'estudi, per l'exercici de les virtuts, la democràcia l'inverteix en conquistar les masses. Y com per conquistar les masses, lo més segur y senzill es enlluernarles, se substitueix el llibre sòlit pel periòdic baladrer, l'estudi per l'oratòria castelarina, les idèes per les paraules vanes, la realitat per les apariències, la sincera efusió de cor per un baix y afectat sentimentalisme, l'esposició serena y noble de les doctrines per l'atac virulent y anti-caritatiu a les persones, afalagador dels baixos instints de totes les multituds, de la dreta y de l'esquerra."

16. *Ca Nostra*, 209, 19-X-12.

17. Ors utilitza aquest concepte el 1913 i també en fa ús Ortega en l'ordre social, polític, artístic i literari. Vegeu Norbert BILBENY, *Eugeni d'Ors i la ideologia del Noucentisme*, Barcelona, 1988, pàg. 38.

Acaba queixant-se que els catòlics hagin copiat aquests procediments democràtics per conquerir i augmentar la massa catòlica a costa de la seva desmoralització i hagin oblidat “conquerir les altes”, formar una joventut en l'estudi i en les virtuts socials, crear una aristocràcia apta per a la direcció el dia que “l'actual règim fracassi definitivament”.

A “Grosseria d'esperit”¹⁸ altrament ataca la pseudoil·lustració democràtica que ha destruït —diu— la cultura popular obra de la tradició, l'equilibri de les ànimes, la idealitat, l'instint poètic i la delicadesa de les gents senzilles. Expressa després que el poble sempre és infantil i que en això rau la seva excel·lència, que l'infant és superior a l'home i que aquest val sobretot, com deia Maragall, pel que conserva d'infant. La il·lustració democràtica —afirma— no mata aquesta “infantilitat”, sinó que la corromp, l'omple de presumpció, defectes i vicis de persona gran, i li lleva la puresa i la ingenuïtat que tenia. Aquesta grosseria del poble deseducat per la democràcia apareix —argumenta— en l'actitud davant la religió. Exposa:

“el poble humil, tradicional, culte, sent instintivament la grandesa d'aquesta, el respecte a les coses altes, l'exel·lència del sacrifici, la bellesa del culte i de les festes cristianes, que son per ell una font de poesia i de goig pacificador. El poble democratitzat té l'ànima eixuta; es insensible a tot això, com un sord a una música. I, com no té humilitat, se'n riu de lo que no pot comprendre. Fa burles dels capellans, demana perquè serveixen els frares!...”

Aquest comportament denota per a ell una incapacitat de sentir l'alta, de veure la transcendència social d'una vida contemplativa, i suposa una reculada immensa de l'esperit. Diu que no es pot cercar la utilitat petita i material en la vida d'un místic. Es demana on anirà l'esperit humà si li tallen les ales. Manifesta que l'home que ha aclarit que els capellans no serveixen per a res i la religió és una mentida fa més por que un bàrbar. Afirmar que masses d'homes així són un perill per a la civilització i poden fer tornar el món enrere. I acaba: “Amb el seu bast progrés sense ideal desolarien la terra arrasant tota flor qui la perfuma.”

L'article reflecteix la lectura selectiva de Nietzsche: la primera part conté idees molt pròpies del filòsof, com l'exaltació de la infància; en canvi, la segona part és bàsicament una crítica a l'anticlericalisme.

A “Reacció”¹⁹ Ferrà planteja que la democràcia ha disminuït el valor dels homes i les coses, ha eliminat els herois i ha fet triomfar la insignificança, la mitjaneria, la nul·lilitat estulta. Ha fet —continua— que la política caigui en mans d'arribistes ambiciosos, sense ideal ni talent; la literatura, en mans de mercaders immorals; la ciència, en mans d'ignorants vulgaritzadors; i l'art, en mans d'industrials vilíssims. I segueix: “L'audàcia i l'incompetència aliades han tengut una estona el govern del món, i la vida tota ha pres l'aire d'una farsa.”

Però hi ha símptomes —argumenta— que aquesta farsa s'acaba, que els selectes recobren la voluntat dissolta pel dubte i el pessimisme, i es disposen a la intervenció, que ressuscita la idea del deure, i el deure —diu— és ser perfectes, treballar per al propi perfeccionament i el del món. Segons ell, l'home perfecte, l'heroi del seu temps, serà aquell en el qual s'ajuntin i s'agermanin, completant-se, el vigor físic de l'atleta, el valor del guerrer, la ciència del savi, la sensibilitat i la imaginació del poeta, la bondat i l'alta espiritual de l'home de Déu. I en dedueix que la religió és la clau d'aquest edifici de la perfecció humana. Però, per evitar desequilibris, ha de ser tan resistent com les altres.

18. *Ca Nostra*, 26-VII-13.

19. *Ca Nostra*, 3-I-14.

Proposa que l'home i la terra donin de si tot el que puguin, i que és un bell ideal que la matèria i l'esperit despleguin llurs forces. Lluny d'oposar-s'hi —continua Ferrà— han de procurar la seva plenitud, cultivant la religió en esperit i en veritat, neta de ficcions i de mentides democràtiques perquè no quedi reduïda a una aparença entre les sòlides realitats del segle XX.

Finalment, un altre article sense títol del 27-XII-13 critica, a més, l'esperit del vuit-cents. Afirmava que encara resta quelcom de l'atmosfera enterbolida del XIX, però que els aires del XX són molt més favorables a una eclosió de l'esperit cristià que els positivistes i romàntics del XIX, que encara obsessionen algun endarrerit. Distingeix entre un menyspreu virtuós i un mal menyspreu del món, i conclou que bo és tot allò en què es troba Déu, i Déu es troba pertot, per a aquell que sap trobar-li-hi.

6. Educació ètica i estètica

En aquests articles, Ferrà també parla de l'educació, i especialment de la religiosa. Consta una educació que es preocupa molt per la moral i molt poc per l'estètica o per la relació que existeix entre aquestes dues.

S'hi refereix sobretot a l'article "Estètica i moral"²⁰ i a "El millor ressort".²¹ De la mateixa manera que l'estètica no s'ha de separar de la moral, tampoc la moral s'ha de separar de l'estètica. Ferrà defensa que les manifestacions del bé haurien de dur sempre el segell de la bellesa que és bona per ella mateixa.

Critica les festes literàries que es fan a les congregacions marianes, en els col·legis religiosos o en altres institucions religioses, i mostra exemples de la manca d'estètica que tenen aquestes festes encara que hagin gastat molts doblers en ostentacions, el poc respecte per la infància i la joventut, i rigidesa dels mètodes pedagògics. A més, critica els discursos que s'hi fan i la insignificança dels autors literaris que s'hi llegeixen. Està en contra de la música i les cançons que s'hi canten. Així mateix, critica el divorci entre la moral i el sentit artístic, i propugna una decoració senzilla i noble, una pintura antiga, la bona literatura, la lectura simple i clara, i la música clàssica o popular. Després explica que l'essència i el suport de la vertadera educació no és la por, sinó allò bo per allò bo. Al seu parer, una de les matèries en les quals han avançat en el seu temps és l'educació.

7. Política i religió

En aquests articles de *Ca Nostra*, Miquel Ferrà es fa també ressò del moment polític i orienta els catòlics en la línia que ell creia que havien de seguir davant els reptes del seu temps. El primer, "Després de la mort de Canalejas",²² és una reflexió sobre les reaccions que va provocar en la política espanyola la mort d'aquest polític. Diu que aquesta mort ha fet que tots es descobrissin davant l'home i davant el governant, i que se li reconeguessin virtuts i mèrits que els elements conservadors mai havien volgut acceptar. D'altra banda, parla del deute d'amor i justícia que tenen els cristians amb el germà proïsme, i es demana per què no saldar-lo en vida. La mort de Canalejas —manifesta— ha eixamplat el pit als conservadors, carlistes i republicans que, davall aquests apel·latius, tenen un cor d'home i de cristià. Malgrat tot, ha constatat dues notes mesquines:

20. *Ca Nostra*, 182, 13-IV-12.

21. *Ca Nostra*, 18-X-13.

22. *Ca Nostra*, 23-IX-12.

l'absència de Pablo Iglesias a l'enterrament, que no ha donat exemple de solidaritat humana a les masses i ha quedat a ca seva “adorant el seu mort i seguint la idea única i rectilínia que li estreny el cervell i l'esperit”, i el qui demana la seva cartera i se la queda.

Ferrà hi afegeix que un dels perills més grossos de la societat espanyola és la falta absoluta de serenitat de les classes conservadores davant els atemptats i les revoltes. La por —explica— no els deixa veure clar i demanen un tirà que tot ho resolgui. Per a ell, els criminals anarquistes són “ànimes perturbades per lectures solitàries”, però la violència i el radicalisme —argumenta— no són patrimoni de l'esquerra i no creen més que el mateix. I segueix: “Per això jo crec que tot aquell qui conservi una ombra de serenitat y de sentiment del dever, deu esforçarse en portar la lluita a un terror de noblesa, de bona fè y fins i tot de cortesia”. I acaba: “al desordre social contribueixen tots els irreflexius i tots els energúmens. Els qui fanatitzen el poble fentli creure en la maldat personal den Maura, y els qui voldrien veure perseguit com a criminal tot aquell qui no accepti com article de fe la impossibilitat del error més mínim en la sentència del tribunal militar que judicà en Ferrer...”

Sobre aquest darrer punt, d'actualitat permanent des de la Setmana Tràgica, Ferrà també hi diu la seva a l'article “La lleialtat en el negoci Ferrer”.²³ Comença manifestant que no ha estat mai ferrerista o antiferrerista i que per a ell Ferrer només mereixia llàstima i oblit. Critica el renou que tothom ha fet en aquest assumpte, destaca Melquíades Álvarez i Pío Baroja com els únics que han dit tota la veritat sobre el cas i es demana per què serveix d'aglutinant a totes les esquerres, des dels republicans moderats fins als anarquistes. Es refereix a la covardia culpable d'alguns homes d'alt nivell intel·lectual, que no gosen dir allò que va contra els prejudicis de la massa. Diu que li sembla bé que es protesti per sentiment humanitari contra una sentència de mort sense fonaments jurídics. Admet la possibilitat que la raó assisteixi als que la impugnen, però —exposa— està comprovat que Ferrer era un ésser nociu no sols per les seves idees i per l'escola moderna, sinó pel seu caràcter anarquista actiu, amic i còmplice molt probablement dels qui tiraven bombes. Hi afegeix que, si es presentàs a les multituds la vertadera figura de Ferrer, aquestes aplaudirien la seva mort amb proves o sense, no s'hauria produït una reacció tan forta i s'hauria facilitat la confessió d'un possible error judicial: “tots [h]i hauríem vist mes clara y serenament» i «el nostre crèdit de poble europeu no hi hauria perdut tant”.

A partir de 1913, Ferrà ja no titula els seus articles amb cap títol genèric.

Un altre dels temes d'actualitat és la neutralitat de les escoles. Per a Ferrà és prou important com per dedicar-li tres articles, titulats genèricament “A propòsit de la neutralitat”, en els quals propugna, com sempre, una postura moderada i oberta. Ferrà convida els catòlics a reflexionar abans de pronunciar-se sobre la proposta de la llibertat dels pares en l'elecció de l'educació religiosa dels seus fills i suggereix observar la realitat, que obliga a la gimnàstica del pensament a la qual —diu— “estam poc habituats”.²⁴

Exposa que, si els catòlics no accepten el principi de la lliure elecció i perden la partida, aquest es pot tornar contra ells, i acaba l'article dient: “Es un dever de consciencia dels periodistes catòlics, no educar els seus lectors en el simplisme, que tant agrada a les multituds i que tant ajuda a certs èxits oratoris; perquè pot esser perillósissim per una bona causa quan s'en abusa massa de la seva defensa.” En el segon,²⁵ que es refereix a la instància en què alguns professors, entre ells Ramon y Cajal, reivindiquen la llibertat de consciència, Ferrà crida de bell nou a la reflexió i a no contestar massa de pressa.

23. Ca Nostra, 30-XI-12.

24. “A propòsit de la neutralitat I”, Ca Nostra, 29-III-13.

25. “A propòsit de la neutralitat II”, Ca Nostra, 12-IV-13.

En el tercer²⁶ manifesta que els catòlics han d'impedir que arribin les vergonyes del laïcisme francès, que ha tret dels llibres de text el nom de Déu, però creu que la tàctica adoptada de resistència, de simple defensa de l' statu quo, és incompleta. Diu que, de les forces que es gasten en la protesta, se n'han de reservar per a l'obra positiva de consolidació, perfeccionament i vivificació de l'ensenyança cristiana. Exposa que qui es manté a la defensiva sempre és el que perd i que hi ha un perill: la superficialitat i la banalitat de l'ensenyança religiosa.

Afirma que els procediments pedagògics de les escoles catòliques són els més bàrbament endarrerits d'Espanya. Arriba a la conclusió que els catòlics no s'han de preocupar només de defensar l'obligació legal de l'ensenyança religiosa, sinó, i principalment, de crear-la real i efectiva. En primer lloc, s'hauria de fundar un centre d'alta cultura com la Universitat de Lovaina o l'Institut Catòlic de França. Creu que, si s'associa, encara que sigui inconscientment, ensenyança religiosa amb endarreriment pedagògic i ignorància voluntària del que passa en el món del pensament, els catòlics estan perduts. Per evitar-ho —exposa Ferrà— cal un lloc on els mestres, principalment, puguin rebre una formació integral sòlida, moderna i profundament cristiana, ja que ensenyar el catecisme és difícil.

8. Conclusions

Un dels aspectes que cal remarcar per entendre el caràcter moderat, i a vegades quasi integrista, dels articles de Ferrà a *Ca Nostra* és tant el públic al qual anaven dirigits com el fet que Duran exercís, com a director, una subtil censura que Ferrà segurament convertia en autocensura, convençut, per altra banda, que representava d'alguna manera les idees dels lectors.

Ara bé, a pesar de les seves idees regeneradores i aperturistes pel que fa a la religió, Ferrà, en aquells anys, encara estava molt marcat per les ensenyances tradicionals d'una Església que dominava la societat i que tenia la definició absoluta de la veritat. Per això, tot el que no s'hi ajustava queia en l'error i era dissolvent, no només per a la religió, sinó també per a la mateixa societat. Malgrat tot, en certs articles propugna un cristianisme més obert, que sàpiga donar resposta a aquest món canviant en el qual li ha tocat viure, com quan parla de l'Institut Catòlic de París o del cardenal Newman.

Ferrà encara combina idees molt antigues, que abandona gradualment a causa de les influències dels amics catalans, amb altres de molt més obertes i regeneracionistes. El seu enfrontament amb Mn. Alcover i una part de l'Església mallorquina el 1915 suposarà un avanç important al respecte i ja no tractarà més els temes religiosos d'aquesta manera.

Així mateix, hem de considerar l'actualitat de certes afirmacions de Ferrà. Un dels problemes que ha tengut i encara té la democràcia és el de banalitzar-ho i vulgaritzar-ho tot. L'absència de reflexió i el xerrar per xerrar, sense saber què es diu, és també un dels mals de la nostra democràcia. De la mateixa manera critica els periòdics, el mateix que es podria criticar avui en dia a les tertúlies televisives o als diaris de certa tendència. La crítica dels llibres lleugers, la podríem aplicar avui en dia de la mateixa manera a la banalització de la cultura que ha representat en certes ocasions Internet i les xarxes socials.

Finalment hem de dir que Ferrà, en el seu afany d'educar els lectors de *Ca Nostra*, feia un esforç per instar-los a la reflexió, a l'autenticitat, a l'amor a la tradició i a no tancar els ulls al canvi que feia el món i que no podien ignorar sense perill. El fet de ser cristià feia que seguís els principis dogmàtics del cristianisme, però sempre des de la base de l'autenticitat. La defensa del propi catolicisme havia de residir més en el millorament i la crítica en les seves files que en els atacs als contraris, com feia

26. "A propòsit de la neutralitat III", *Ca Nostra*, 26-IV-13.

la Buena Prensa, que Ferrà, en contra de Duran, sempre va dejectar.

En una paraula, han passat cent anys i Ferrà avui en dia també criticaria el fet que la gent encara parla molt, reflexiona menys i pensa poc per ella mateixa. L'actualitat d'algunes idees d'aquests articles ens fan veure que en l'aspecte humà hem avançat poc i que la gent pensa poc per ella mateixa. Li agraden més les tertúlies televisives on es crida molt que els llibres o les reflexions assenyades dels qui pensen per si mateixos.

Bibliografia

- [1] BILBENY, Norbert. *Eugeni d'Ors i la ideologia del Noucentisme*, Barcelona, 1988.
- [2] FERRÀ, Miquel. *Cartes a Joan Pons i Marquès (1915-1947)*, Curial i Pub, Abadia de Montserrat, 1997.
- [3] FERRÀ, Miquel. *Articles i assaigs*, Editorial Moll, Mallorca, 1991.
- [4] FERRÀ, Miquel. *El doctor Zero i jo*, Pub. Abadia de Montserrat, Barcelona, 1992.
- [5] FULLANA, Pere. *El moviment catòlic a Mallorca (1875-1912)*, Barcelona, 1994.
- [6] GAYÀ I SITJAR, Miquel. *Epistolari de Miquel Ferrà a Maria Antònia Salvà*, Moll, Mallorca, 1998.
- [7] LLADÓ I ROTGER, Francesc. *El pont de la mar blava: vida i obra de Miquel Ferrà*, Barcelona, 2009.
- [8] LLADÓ I ROTGER, Francesc. "Miquel Duran i Miquel Ferrà. Una fecunda relació amistosa", *II Jornades d'Estudis Locals*, Inca, 1996.
- [9] LLADÓ I ROTGER, Francesc. "Mallorca catalana o Mallorca mallorquina (espanyola)", *III Jornades d'Estudis Locals*, Inca, 1997.
- [10] LLADÓ I ROTGER, Francesc. "Miquel Ferrà i el setmanari *Ca Nostra* 1907-1909", *VI Jornades d'Estudis Locals*, Inca, 2005.
- [11] LLADÓ I ROTGER, Francesc. "El primer catolicisme social de Miquel Ferrà", *Miquel Ferrà el poeta compromès*, Barcelona, 2012.
- [12] PIERAS SALOM, Gabriel i PIERAS VILLALONGA, Miquel. *Miquel Duran Saurina*, Ajuntament d'Inca, Inca, 2000.

També podeu veure els meus treballs de la correspondència entre Miquel Ferrà i Miquel Duran a les Jornades d'Inca VII, VIII i IX.